

Impresjonistyczne widzenie świata - Kazimierz Przerwa-Tetmajer,

Melodia mgieł nocnych, Widok ze Świnicy do Doliny Wierchcichej – 1 godz.

Podhale, Tatry, Zakopane to tereny odwiedzane masowo w okresie Młodej Polski przez środowiska artystyczne. **Witkiewicz** zainicjował w Zakopanem duży ruch wśród inteligencji i artystów. Większość pisarzy i ludzi sztuki pojawiała się jednak okresowo w Zakopanem, by szukać natchnienia w widoku górskich krajobrazów i gawędzeniu z góralami. To powszechne zauroczenie Tatrami wywodziło się z hołdu dla krainy, w której objawiał się duch wolności i potęgi przyrody. Tematyka folklorystyczna była tak powszechna, że mało który poeta nie wykorzystywał jej motywów w swojej twórczości.

Przykładem artysty natchnionego widokami gór jest także **Kazimierz Przerwa-Tetmajer**. Był to entuzjasta Podhala i Tatr. Wyrażał swój podziw w intymnym przeżywaniu górskiego krajobrazu, stanowiącego nie tylko przedmiot podziwu, ale inspirację dla najrozmaitszych refleksji. Pejzaże górskie maluje Tetmajer techniką impresjonisty, dowodząc wielkiej wrażliwości na odcienie kolorów wydobywane przez refleksy światła. Widać to np. bardzo wyraźnie w jego liryce tatrzańskiej. Przykłady literackie to:

1. „Melodia mgieł nocnych” – link poniżej

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/melodia-mgieł-nocnych.html>

To wiersz pochodzący z II serii „Poezji”, który podejmuje popularną w okresie Młodej Polski tematykę tatrzańską. Poeta poruszał ten temat w wielu lirykach, gdyż wychowywał się na Podhalu. Tytuł utworu wskazuje, że obraz, jaki autor namalował w swoim utworze to próba uchwycenia chwilowego i przemijalnego uczucia, wrażenia jakie występuje tylko w górach. Już sam tytuł świadczy, że jest to impresjonistyczny utwór, opisujący górski widok, melodii jaką tworzą góry i każdy element jakie się na nie składa. Mgły są podmiotem lirycznym, to one mówią: „Cicho, cicho, nie budźmy śpiącej wody w kotlinie”.

Utwór sprawia wrażenie pieśni śpiewanej przez chór, a nazwanie go melodią potęguje jego ulotność i nieuchwytność. Widok górski, opisywany jest przez ulotne mgły, jest tak samo ulotny jak one. Na melodię poranka skład się wiele dźwięków – płasanie mgieł, szmer potoków, szum limb, szepty w borze. Nie brakuje tutaj typowych dla górskiego krajobrazu elementów przyrody. Przede wszystkim są stawy, szczególnie, najważniejszy, Czarny Staw Gąsienicowy, wspomniany w tytule utworu. Dzięki temu opisywane miejsce staje się rzeczywiste, nie jest jedynie wytworem wyobraźni autora. Poza tym występują typowe dla gór szemrzące potoki, lasy i limby szumiące, zbocza, na których kwitną pachnące i kolorowe kwiaty.

Wiersz można podzielić na dwie części, z których każda zaczyna się od słów, którymi mgły uciszają same siebie:

„Cicho, cicho, nie budźmy śpiącej wody w kotlinie,
lekko z wiatrem płasajmy po przestworów głąbinie...”

Jest to powtarzający się dwa razy refren, który oddziela od siebie obie części. Pierwszy fragment opisuje elementy krajobrazu górskiego: księżyc, kwiaty, strumienie, drzewa. Zaś część druga jest poświęcona mgłom. Podkreśla ich puszystość i nietrwałość, a także pokazuje, że są wszechogarniające górskie szczyty. Mimo ulotnej ciszy pojawiającej się wraz z mgłami znad stawu wiele dzieje się w górskim krajobrazie. Mgły rozchodzą się pośród gór, by osnuć cały krajobraz:

„puchem mlecza się bawmy i ćmy błoną przezrocza,
i sów pierzem puszystym, co w powietrzu krąg toczą,
nietoperza ścigajmy, co po cichu tak leci,
jak my same, i w nikłe oplatajmy go sieci,
z szczytu na szczyt przerzucmy się jak mosty wiszące,”

2. „Widok ze Świnicy do Doliny Wierchcichej” – link poniżej

<https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/widok-ze-swinicy-do-doliny-wierchcichej.html>

Typ liryki

Widok ze Świnicy do Doliny Wierchcichej, wiersz Kazimierza Przerwy-Tetmajera pochodzi z cyklu Z Tatr. Jest przykładem liryki bezpośredniej. Podmiot liryczny wypowiada się na temat swoich odczuć, których doznaje, patrząc na krajobraz. Utwór swoją poetyką wpisuje się w nurt liryki impresjonistycznej.

Podmiot liryczny i jego kreacja

Podmiot liryczny wypowiada się bezpośrednio, jest pierwszoosobowy. Widać to po zwrotach „[ja] Patrzę” oraz „pode mną”. Podmiot, znajdujący się w górach, obserwuje roztaczający się pod nim krajobraz – Dolinę Wierchcichą.

Sensy utworu

Utwór to impresjonistyczna wizja opisująca krajobraz górski. Podmiot znajduje się na szczycie góry i patrzy w dół, w dolinę. Jego stan emocjonalny, wywołany obserwowanym widokiem, jest niezmienny w pierwszych sześciu częściach wiersza, a w dwóch ostatnich ulega skrajnej przemianie. Tak samo jak w malarstwie impresjonistycznym, w Widoku ze Świnicy do Doliny Wierchcichej wykorzystana została gra światła słonecznego i barw. Przenikają się barwne plamy, które tworzą obrazy. Na przykład po opisie skrzącego się i mieniącego „srebrnotęczowym sznurem” potoku następuje opis smrekowego lasu, który jest „Ciemnozielony w mgłę złocistej”. Nie widać konkretnych kształtów, a właśnie światła i barwy. Umożliwia to uchwycenie w utworze ulotnych momentów. Zakończenie utworu przekazuje wizję pesymistyczną, dekadencją, która kontrastuje z wcześniejszym jego pięknem i spokojem. O ile te są ucieczką podmiotu od otaczającego go świata i zachwyca się on nimi, tak w zakończeniu widać nawiązanie do przerażającej rzeczywistości końca XIX wieku (i modernistycznej, schyłkowej poetyki):

Patrzę ze szczytu w dół: pode mną
przepaść rozwarła paszczę ciemną
patrzę w dolinę, w dal:
i jakaś dziwna mię pochwyca
bez brzegu i bez dna tęsknica,
niewysłowiony żal...

Budowa i język utworu

Wiersz ma dosyć skomplikowaną formę. Składa się z dwudziestu czterech wersów podzielonych na osiem trzyczęściowych partii. Dwa pierwsze wersy każdej z nich są dziewięciozłogówkami, wersy trzecie to sześciogłogowce. Zastosowany został schemat rymów AABAAB, przy czym rymy A są żeńskie, przeważnie dokładne (na przykład: „zbocza” – „przezrocza”, „kamieni” – „mieni”, „pode mną” – „ciemną”), a B niedokładne, męskie (na przykład: „gór” – „sznur”, „las” – „głaz”, „dal” – „żał”).

Swoją poetycką wizję buduje przy użyciu kunsztownie dobranych środków stylistycznych:

a) epitety:

„senna zieleń gór”, „światłne mgły”, „paszcza ciemna”

b) personifikacje

„las drzemie”, „przepaść rozwarła paszczę”, „pochwyć tęsknica i żal”

c) powtórzenia

„patrzę ze szczytu” – „patrzę w dolinę”, „bez brzegu i bez dna”

d) metafory

„traw pościeli”, „cisza nieba”

e) szyk przestawny

„Ciemnozielony w mgle złocistej / wśród ciszy drzemie uroczystej / głuchy smrekowy las”

Poeci tworzący na przełomie wieków XIX i XX posługiwali się chętnie metodą synestezji, tj. przedkładalności jednych doznań nad inne. Pozwalała ona łączyć ze sobą wrażenia słuchowe, zapachowe, dotykowe i wzrokowe. Stała się składnikiem techniki impresjonistycznego, malarskiego opisu obrazu. **Impresjonizm** w poezji młodopolskiej to kojarzenie różnych wrażeń zmysłowych dla wywołania subiektywnego, osobistego wrażenia artysty, poety, czytelnika. Impresjonizm wyrażał ulotne chwilowe doznania, pozwalał uchybić nieustanną zmienność barw i kształtów, obrazu, natury. W liryce polskiej impresjonizm reprezentuje liryka K. Przerwy-Tetmajera, w której to poeta zastosował typowe dla poetyki impresjonistycznej środki językowe, np. wyszukane epitety, synestezję.

Poeta postawił sztukę na niebosiężnym piedestale, a z artysty uczynił jej kapłana. Wg Przybyszewskiego „Sztuka nie ma żadnego celu, jest celem sama w sobie, nie może być na usługach jakiegokolwiek idei. Sztuka stoi nad życiem. Sztuka tendencyjna, sztuka pouczająca, sztuka – rozrywka, sztuka – patriotyzm, sztuka mająca jakiś cel moralny lub społeczny przestaje być sztuką, a staje się biblią pauperum”. Ten jest prawdziwym artystą, kto uprawia sztukę dla sztuki. Artysta szukający poklasku, chcący swoim dziełem oddziaływać na społeczeństwo, któremu zależy na opinii odbiorcy, nie jest godzien miana artysty – głosi autor manifesty. Artysta stoi ponad życiem, jest Panem Panów, nie ogranicza go żadna siła. W wyznaniu wiary na temat sztuki i artysty Przybyszewskiego, znajdujemy echa filozofii Nietzschego. Artysta to w sztuce nadczołowiek. Działalność prawdziwego twórcy ma dążyć do odbicia absolutu, czyli duszy artysty i duszy wszechrzeczy.

Proponowane zadanie

Porównaj oba omawiane utwory. Wskaż podobieństwa i różnice. Zwróć uwagę na takie aspekty, jak: podmiot liryczny, typ liryki, temat, sytuacja liryczna, zastosowane środki językowe.